

Fișa suspiciunii de plagiat / Sheet of plagiarism's suspicion**Indexat la:
40/03****Opera suspicionată (OS)****Opera autentică (OA)****Suspicious work****Authentic work**

OS	Cârstoiu, J., „Locașul de cult, loc al prezenței lui Dumnezeu și al comuniunii cu omul”, In: <i>Ortodoxia</i> , nr. 1-2, 2008, p.123-140.
----	---

OA	Ilie, V., "Lăcașul de cult", <i>IANUS</i> , nr. 5-6, 2001, p. 91-115.
----	---

Incidența minimă a suspiciunii / Minimum incidence of suspicion

p.123:5 – p.140: 39

p.91:3 – p.115:26

Fișa întocmită pentru includerea suspiciunii în Indexul Operelor Plagiate în România de la www.plagiate.ro

**Sacralizare și locuire/
Sanctification and inhabitation**

- ▼
sacrul în artele și arhitectura contemporane
/ Sacred in contemporaneous arts and architecture
- ▼
sacralitatea în doctrinele tradiționale; loc sacru, imagine sacră,
ritualuri de consacrare
/ sacred in traditional dogmas; sacred place, sacred image,
consecration rites
- ▼
vernacularul și transferul de noi tehnologii - implicații
stilistice și simbolice
/ vernacular and the new technologies transfer - stylistic and
symbolic implication
- ▼
probleme de etică în conservarea și restaurarea moștenirii
culturale și istorice
/ ethical issues in the preservation and restauration of the cultural
and historical heritage

5 - 6 / 2001

Programul "Tradiție și Pstmodernitate" este realizat de fundația HAR din București în colaborare cu Muzeul Județean Vâlcea și Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mircu" din București, cu sprijinul Direcției pentru Cultură și Culte Vâlcea, al Uniunii Artiștilor Plastici-filiala Râmnicu Vâlcea și al Consiliului Județean Vâlcea.

*Coordonarea
pe gramulul:*
Alexandru Nancu
- București,
Gheorghe Dican,
- Râmnicu Vâlcea

Sponsori:
Hotel Alutus,
ETA-Rm. Vâlcea,
Ionescu,
Supea 2001,
Rotarexim.

Education and Culture

Culture 2000

Programul național de promovare a culturii în România 2000-2006

Colegiul redacțional:

Virgil Cândea,
Radu Florescu,
Augustin Ioan,
Florin Mihăescu,
Sorin Olteanu,
Alexandru Suceveanu,
Pavel Șușară,
Alexandru Nancu (redactor șef),
Luiza Barcan (secretar general de redacție),
Cătălin Berescu, Raluca Olga Dumitru,
Cornelia Olteanu, Mihai Panu-Ionașcu (redactori).

Prezentarea artistică:

Valeriu Pantilimon,
Alexandru Nancu

Fotografii:

Ligia Rizea, Cătălin Crețu, Suzana Dan

Redacția:

București
Fundația HAR, 71139 str. Căderea Bastiliei nr. 18,
sector 1, tel: 01 457 42 96, 0740 064 265,
e-mail: ianus2000ro@yahoo.com
Râmnicu Vâlcea
Muzeul Județean Vâlcea, Calea lui Traian nr. 143,
tel: 050 738 121, 091 246 707.

Mulțumiri:

Iulian Comănescu, Augustina Constantinescu, Eugen Deca,
John Feraru, Emilian Frâncu și echipa RTV-Vâlcea 1,
Marius și Violeta Fulga, Sorin Găinariu și presa vâlceană,
Mircea Gutău, Nicolae Jivan, Eliza Lupașcu, Victor
Nițulescu, Vali Popa, Primăria comunei Bujoreni, Ligia Rizea,
George și Constantin Rotaru, Traian Sabău, Dumitru
Stancu, Adrian Suci, Valer Tudor, Dan Tudor, Petti Velici,
Sorin Zamfirescu.

ISSN 1582 - 7801

<i>Simpozion</i>	Atelierele de vară "tradiție și postmodernitate"	6
	Arhitectura pentru săraci	
	Augustin Ioan	31
	Arhitectura de urgență	
	Cătălin Berescu	36
	Creație de icoane și obiecte de cult la Bujoreni	
	Luiza Barcan	40
<i>Idei</i>	Augustin IOAN	
	ARHITECTURA ORTODOXĂ ȘI TEMA IDENTITARĂ	
	1900 - 1942	47
	SPAȚIUL SACRU	71
	Valentin ILIE	
	LĂCAȘUL DE CULT	
	Concepția despre lăcașul de cult în marile religii	91
	Raportul teologic dintre Templul iudaic și Biserica creștină	110
	Catedralele, bisericile parohiale, mănăstirile și specificitatea lor liturgică	116
	Florin Mihăescu	
	SIMBOLUL, IMAGINE A LUMII	
	Mit și simbol	123
	Numărul și forma	128
	Simbolurile spațiului	136
	Ciclurile timpului	141
	Cosmologia și simbolurile sale	148
	Alchimia omului perfect	159
	Silviu Lupașcu	
	METAFORE ALE MORTII ÎN AGGADOTH DIN	
	TALMUDUL BABILONIAN	166
	GROTELE DE LA KHIRBET QUMRAN CA SPAȚII	
	RELIGIOASE. HA-MOREH LI-TSEDAKAH	184
	IMAGINI CARE ÎL SIMBOLIZEAZĂ PE DUMNEZEU	
	ÎN LITERATURA SUFI CLASICĂ	200
	Anca Manolescu	
	OBIECT PRACTICAT, OBIECT INTERPRETAT:	
	André Scrima și Horia Bernea	217
	Luiza Barcan	
	CTITORII ECLESIALE DE LEMN DIN VÂLCEA	
	VEACULUI AL XIX-LEA	
	STUDII DE CAZ: biserica de lemn din Ciungetu,	
	biserica de lemn din Brezoi, biserica de lemn din	
	Copăceni-Racovița	234

Valentin ILIE

LĂCAȘUL DE CULT

CONCEPȚIA DESPRE LĂCAȘUL DE CULT ÎN MARILE RELIGII

A devenit un loc comun în zilele noastre ca ideile sau credințele religioase să fie privite și uneori chiar studiate dintr-o perspectivă unificatoare. Această viziune generală sau de ansamblu are fără îndoială avantajele ei, mai ales în epoca de deschidere cvasitotală în care trăim. O privire comparativă poate ajuta la o înțelegere mai ușoară a unor fenomene sociale, politice și chiar religioase indiferent de timp și spațiu. Aceasta pentru că la baza societății umane stau o serie de principii fundamentale ce explică într-o oarecare măsură nuanțele de complementaritate și similarități dintre diferitele contexte sociale și religioase. Este binevenită prin urmare această viziune comparativă cu nuanță oarecum inductivă. Ea aparține însă numai marilor specialiști care știu să facă o analiză și o diferență clară și exactă între ceea ce este specific și ceea ce este universal.

Deseori când aprecierea se află în mâna unor persoane sau mai des organizații neavizate, dar entuziaste, pline de elan ecumenisto-globalizant asemănările și identificările apar la tot pasul. Astfel aflăm că rabinul sau imamul sunt corespondenții în mozaism și islam a ceea ce este preotul în creștinism, că Dumnezeu Tatăl din creștinism poate fi identificat în islam cu Allah, Sfânta Treime cu triada hindusă: Brahma, Visnu, Siva (Trimurti), iar rugăciunea a trimii a monahilor isihasti cu tehnicile asceților yoghini de depersonalizare. Treptat din similaritățile de suprafață iau naștere încercări de sinteză doctrinară, morală și rituală, ajungându-se la apariția unor curente eclectic și sincretice ce se autoafirmă „religii” complete și universale.

Concepția despre lăcașul de cult din diferitele religii este și ea antrenată în acest uriaș angrenaj: biserica, sinagoga, moscheia, templul hindus sau stu-

pa budistă sunt pe rând în mod egal și uniform: case a lui Dumnezeu, locuri de desfășurare a cultului, de reuniune sau predicare a cuvântului având toate același scop clar și precis. Lucrurile variază însă, trecând dincolo de accente relative, chiar între facțiunile și confesiunile unei religii și cu atât mai mult între religii ce dețin tipuri diferite de Weltanschauung.

Lăcașul de cult – spațiu sacru

Potrivit lui Lactanțiu termenul de religie ar veni de la vb. religo – are, prin acest termen desemnându-se legătura intimă, liberă și conștientă a omului cu Dumnezeu. Această legătură este explicată teoretic de doctrină, dar este exteriorizată prin morală și cult. Prin urmare cultul și tot ceea ce ține de el (comemorări, gesturi și acte rituale, clădiri, etc.) este expresia legăturii empirice dintre om și divinitate. Diferența aspectelor de cult și ritual frapază totdeauna când se încearcă o cercetare comparată a religiilor, în primul rând pentru că este vorba de ceva vizibil. În ceea ce privește construcția clădirilor sacre în religii diferite se pot observa la fel deosebiri conceptuale chiar când este vorba de stiluri arhitectonice similare.

Există o serie de arhetipuri fundamentale și simboluri universale, valabile pretutindeni în familia umană, ce se referă la localizarea, ontologia și simbolismul spațiului sacru¹. Astfel lipsa de omogenitate a spațiului, scindat între aspectul său profan și cel sacru, revelat de cele mai multe ori printr-o teofanie, consacrarea sa, care este de fapt o repetare simbolică a genezei cosmosului, ideea de centralitate a lumii locuite de o anumită societate religioasă ce se autocaracterizează ca fiind microcosmos, sunt idei care deși se găsesc mai mult sau mai puțin în majoritatea religiilor, au fost valorizate în mod diferit. Unitatea lor fundamentală nu a dus la concepții identice despre cosmos, despre consacrarea spațiului sacru, sau despre existența omului într-un anumit context spațial și temporal. Influența diferitelor culturi, a evenimentelor sociale și istorice și-au pus amprenta în mod iremediabil asupra modului lor de interpretare și înțelegere. Studiarea fenomenelor ce au generat această segregare este imposibilă. Ceea ce putem analiza azi nu e decât rezultatul sau mai bine zis rezultatele acestui proces de valorificare a unor idei, ce aparțin în ultimă instanță însăși structurii conștiinței umane.

Lăcașul de cult apare astăzi în marile religii ca un loc în care relația omului cu Dumnezeu și comunitatea îmbracă un caracter privilegiat, chiar dacă nu totdeauna sacralitatea sa este subînțeleasă sau acceptată.

Un criteriu al sacralității spațiului cultic este pe lângă o anume consacrare rituală, funcțiunea și rolul său în viața omului religios. Cultul desfășurat în cadrul său apare ca o garanție a prezenței divine în el, deși uneori această prezență este gândită doar la nivel simbolic, nu ca fiind reală. Dealtfel modul în care este gândită și afirmată relația cu Dumnezeu în cadrul serviciului cultic, reală sau simbolică, are efecte și asupra ideii de sacralitate a lăcașului

cultic. Se pot observa trecând peste granițele religiilor și confesiunilor deosebiri conceptuale radicale în ceea ce privește sacralitatea lăcașului de cult: de la templul lui Solomon, în care prezența divină era efectivă, sub forma norului slavei divine (III Regi VIII, 10) și a cărui sfințenie nu mai putea fi pusă în discuție, până la casa de rugăciune sau adunare protestantă, în care prezența lui Hristos este declarată simbolică până și în elementele euharistice! Construcția și arhitectura lăcașurilor de cult este condiționată de ansamblul acestor concepții și rezultă, de evoluția și stagnarea lor, cu alte cuvinte de factorii interni, la care mai ulterior se adaugă influența factorilor externi: stiluri arhitectonice, curente estetice, caracteristici geografice, etc.

Lăcașul de cult nu are deci pretutindeni ca un loc prin excelență sfânt chiar dacă importanța sa simbolică este subînțeleasă, datorită rolului pe care-l are în viața comunității și a individului. Ritualul de consacrare, care poate fi mai simplu sau mai complex, cu sau fără simbolism ne face să deducem ca și cultul și ceremoniile consacrate în el necesitatea și valoarea sacralității sale în mentalitatea diferitelor societăți religioase. La formarea unei imagini complete despre ceea ce înseamnă spațiu cultic în marile religii contribuie apoi și ansamblul unor noțiuni sau idei fundamentale prezente în fiecare religie: sfințenia, cosmologia, relația cu Divinitatea, comunitatea, idealuri sociale și religioase.

Vom încerca o prezentare succintă a originii și semnificației spirituale a lăcașului cultic în marile religii. Prin mari religii se înțeleg: iudaismul, creștinismul, islamul, hinduismul, budismul. Această enumerare are un caracter convențional și nu vâlcenic oferindu-ne avantajul de a observa similaritățile și deosebiri dintre diferitele concepții religioase asupra a ceea ce reprezintă spațiul cultic și al unor mentalități religioase ce aparțin unor sferă geografice diferite.

Spațiul sacru în iudaism

Noțiunea de sfințenie este strâns legată în iudaism de Dumnezeu, care este numit: „Iahve cel Sfânt”, sau „Sfântul lui Israel”. Dumnezeu este sfânt nu numai în ființa Sa, ci și în lucrurile, locurile sau persoanele care îi sunt consacrate, și care devin la rândul lor sacre.

Cu privire la sensul cuvântului „sacru”, la evoluția și semnificația sa în limbajul Vechiului Testament s-au scris numeroase studii. În ceea ce privește problema noastră este foarte important să subliniem nuanțele sale. Există astfel doi termeni folosiți cu preponderență în cărțile cele mai vechi ale Sfintei Scripturi: *qados* (sfânt) și *kados* (sacru). Primul se referă la Dumnezeu (Iahve) și la anumite locuri și spații sacre, iar cel de-al doilea la ființele și lucrurile consacrate sau „rezervate” lui Dumnezeu: primii născuți, personalul de cult, precum și la numele din sau la sabbat, sacre prin natura lor. Deși au o origine comună rădăcina „*qads*” (*kads*) diferențele de uz dintre cei doi ter-

altar al bisericii. Jertfa martirilor este cea care sfințește biserica creștină la fel cum sacrificiile animale sfințeau templul iudaic. Valoarea devoțiunii lor este cu mult superioară însă, și este un îndemn pentru toți membrii Bisericii de a-și dăruia viața lui Hristos.⁵

Întreaga ceremonie liturgică a sfințirii lăcașului de cult este practic imagi-nea spiritualizată, transfigurată a consacrării templului iudaic, sugerând atât continuitatea, dar și superioritatea bisericii creștine, antitip, imagine desăvârșită a templului din legea Harului.

Raportul templu-biserică în concepția primilor creștini

Primii creștini au provenit din iudei, și acest lucru a avut o importanță considerabilă în răspândirea ulterioară a creștinismului și în special în organizația lui, care s-a orientat după rânduielele vechiului cult iudaic. Mai mult rugăciunea și predicarea cu înțeles se făceau deseori în templu și în sinagogă, expresie a faptului că exista o legătură genetică, organică între creștinism și iudaism. Cu toate acestea, stabilirea unei relații nu constituie însă și explicarea semnificației sale. Creștinii, deși respectau o serie de practici și structura cultului iudaic, aveau conștiința că aparțin unei noi religii, aveau simțul apartenenței la o nouă comunitate, care încerca să-și stabilească propriile sale norme (chiar dacă formal lucrul acesta se producea printr-o cvasimitare a unor aspecte din cultul iudaic). Este destul de greu de înțeles acest fenomen dacă-l privim într-o simplă accepție proximitară. Afirmarea identității noii religii nu a implicat negarea mediului iudaic în care se constituise, dar nici un sincretism iudeo-creștin.

În mentalitatea primilor creștini Templul ocupa încă un loc important. Însăși Mântuitorul îndeplinea prescripțiile religioase iudaice cu privire la templu, respecta preoția și sărbătorile iudaice. Episodul izgonirii din templu a schimbătorilor de bancă este mai mult decât grăitor, la fel și plățirea dării (Matei XVII²⁵⁻²⁷).

Rugăciunile se făceau deci la templu sau sinagogă, prescripțiile erau respectate, creștinii fiind apreciați drept „plini de râvnă pentru lege” (FA21²⁰). Existau însă și deosebiri față de iudei dintre care cea mai evidentă era săvârșirea Euharistiei. Dar pentru această ceremonie se foloseau numai casele particulare, la fel și pentru agape. Accentul este pus treptat însă în creștinism pe comunitatea de credincioși, adevăratul templu „Trupul mistic al lui Hristos potrivit expresiei pauline, și mai puțin pe lăcașul de cult. Dealtfel însuși Iisus comparase Templul cu trupul Său. Se observă astfel reevaluarea ideii de templu ca lăcaș, condiție și loc pentru mijlocire, în ideea de templu ca Biserică și comunitate de credincioși. Yves Congar afirmă chiar: „De îndată ce dăm peste problema templului în creștinism după Cincizecime, imediat întâlnim afirmația deplin articulată: acest templu este Biserica însăși, comunitatea credincioșilor”.¹⁹

Dimensiunea spirituală a comunității apare mai importantă și este deseori accentuată în comparație cu Templul iudaic sau sinagoga. Mai mult comunitățile creștine încep să se numească biserici încă din epoca apostolică (FA V₁₁; IX₃; XVIII₂₂; XX₁₇) și să-și exprime identitatea cultică prin refuzul unor practici pur iudaice. Sinodul I ecumenic interzice în cele din urmă toate practicile iudaizante sub pedeapsa excomunicării. Această atitudine este vizibilă și în refuzul unor comunități creștine de a prelua sinagogile și a le transforma în biserici.

Dar odată cu secolul IV când lăcașul de cult dobândește o semnificație independentă și capătă un caracter sacru explicit, fiind clădit pe moaștele martirilor, forma sa predominantă este cea basilicală, întrucât în felul acesta aducea aminte de templul lui Solomon. Deși dezvoltarea ulterioară a creștinismului, în special a bisericii ca lăcaș de cult, s-a făcut potrivit propriilor nevoi liturgice și funcționale, inspirându-se mai degrabă din fastul de la curtea imperială și nu din ceremonialul iudaic, aluziile la templul iudaic vor fi totuși permanent prezente.

În creștinism templul iudaic este privit ca o imagine translată a Bisericii creștine. De aceea permanent în simbolismul și arhitectura sa Biserica va face referire la templu, își va revendica originea și își va afirma continuitatea în legătură cu el, dar bineînțeles la un nivel superior, spiritual, de împlinire a profesiilor. Este eronat să se afirme că biserica este o simplă imitație a templului iudaic sau dimpotrivă o reacție creștină la ceea ce a reprezentat templul în viziunea iudaică.

În arhitectura eclesiastică se impune deci o atenție deosebită față de acest aspect esențial al simbolismului bisericii creștine, pentru că numai astfel poate fi înțeles caracterul ei profetic și dimensiunea sa atemporală.

NOTE

1 *Sîntul Chiril al Alexandriei*, P.G.CXL; LXXIV, 160-161 cf. P. Grelot *Sans doute de L'Ancien Testament*, 1962, p. 208

2 Pr. Prof. Dr. V. Prelipceanu și Pr. Prof. Dr. G.T. Marcu, *Cuvântul lui Dumnezeu în viața Bisericii* în revista *Studii Teologice (ST)* XXIII (1971), nr. 1-2, p. 35

3 cf. Grelot, op. cit., p. 209

4 Mitropolitul Filaret al Moscovei, cf. L. Uspensky, *Le problème de l'iconostasie*, trat. rom. în *Mitropolia Banatului*, anul XV (1965), 1-3, p. 114

5 Eudochiov Paul, *Arta icoanei o teologie a frumuseții*, Edit. Mercurian, 1974, p. 127

6 *Ibidem*, p. 129

7 P.G., LCLV, col. 25-1004 trad. de Toma Teodorescu, *Tratat asupra învățăturii dogmelor credinței noastre ortodoxe*, București, 1865, p. 120

8 Mihai Padu, *Slujba sfințirii în ritul liturgic ortodox*, în rev. ST, an XXVII (1972), nr. 7-8, p. 589

9 Al. Schmemmann, *Introducere în teologia liturgică*, Ed. Sofia, București, 2002, p. 104

10 Yves Congar, *Le Mystère du Temple*, Paris, Cerf, 1958, p. 153, cit. de Al. Schmemmann, op. cit., p. 155